

ในชีวิตการรับราชการของข้าพเจ้านับถึงวันนี้เป็นเวลา 17 ปีแล้วได้มีโอกาสรับราชการในส่วนกลางซึ่งหมายถึงในกรุงเทพมหานคร 2 ตอนคือ ตอนแรกเมื่อรับราชการใหม่ๆเมื่อปี 2502 จะเรียกว่ารับราชการก็ไม่ถนัดนักเรียกว่าการฝึกงานก็แล้วกันได้ทำงานที่ว่านี่ที่ศูนย์พัฒนาการศึกษาซึ่งตั้งอยู่ที่กระทรวงวัฒนธรรมเดิมเป็นการฝึกงานช่วงระยะสั้นกับท่านอาจารย์เกหลงปภาวสิทธิ์ นับเป็นการเริ่มต้นงานที่รู้สึกว่าได้ประสบการณ์งานการศึกษาที่กว้างขวางมากเพราะที่นั่นเป็นที่รวมของการทำงานพัฒนาการศึกษาตามแนวใหม่และที่สำคัญก็คือได้รู้ได้เห็นงานพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาคมากที่สุดได้พบผู้เชี่ยวชาญการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศมากหน้าหลายตาจนเป็นผลดีกับการรับราชการในโอกาสต่อมาอย่างยิ่งเพราะการได้รู้จักท่านเหล่านั้นทำให้พื้นฐานในการทำงานดีขึ้นนอกจากได้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาแล้วยังทำให้เกิดความคิดที่แจ่มใสมยิ่งขึ้นในหนทางของการทำงานต่อไปในเรื่องนี้นับว่าเป็นประโยชน์จริงๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าพเจ้าในขณะนั้นดำรงตนอยู่ในฐานะ “ เด็ก ” ในสำนักงานใครๆก็เรียกมาใช้สอยและในบางโอกาสก็ได้รับฟังความคิดเห็นแปลกๆที่ท่านผู้ใหญ่ระบายออกมาจากความไม่พอใจของท่านคนเราแปลกจริงๆเมื่อมีเรื่องไม่พอใจมักจะพูดอะไรที่เป็นทั้งความรู้และความเข้าใจได้มากมายและลึกซึ้งด้วยประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นให้ผู้ฟังเข้าใจว่าตนคิดถูกทำถูกกว่าอีกฝ่ายหนึ่งยิ่งถ้าเป็นนักวิชาการด้วยแล้วท่านมักจะขยายหลักการหลักวิชาการออกมาจนบางครั้งเราเองก็เออออห่อหมกไปอย่างนั้นแหละเพราะรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้างแต่เพื่อให้เป็นที่สบอารมณ์แก่ผู้พูดซึ่งดูสำคัญไว้ใจพูดให้เราฟังเราก็ต้องทำเป็นสนใจและคล้อยตามไปตามมติของผู้น้อยที่น่ารักน่าเอ็นดูในสังคมไทยแต่ก็มีการสูญเสียเปล่าๆสำหรับผู้พยายามรู้อยากทราบอย่างเราเพราะเมื่อได้ยินได้ฟังเข้าหลายหนความเข้าใจก็เกิดขึ้นบางครั้งถึงกับต้องแข็งใจซักถามท่านผู้รู้จนเป็นที่เข้าใจ

หลังจากนั้นข้าพเจ้าก็ถูกส่งออกไปรับราชการที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดสงขลาซึ่งเป็นโรงเรียนที่ข้าพเจ้าได้รับการศึกษาในระดับ ม.ศ. ปลายมาก่อนข้าพเจ้ารู้สึกตื่นเต้นเป็นอย่างยิ่งเพราะที่นั่นได้พบกับครูบาอาจารย์ที่เคยสอนข้าพเจ้ามาเกือบทั้งโรงเรียนชีวิตการทำงานในช่วงนี้ดูเหมือนว่าได้กลับมาเป็นนักเรียนอีกครั้งหนึ่งเพราะครูส่วนใหญ่มักใช้สรรพนามเรียกข้าพเจ้าว่า “ เธอ ” และคำว่าเธอนี้แหละทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสทำงานสารพัดสารพันตั้งแต่งานเล็กๆน้อยๆไปจนเป็นลูกมือจัดโน้นจัดนี้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าดีเหมือนกันบางครั้งทำไม่ถูกใจท่านท่านก็ว่าเอาเจ็บๆที่เจ็บที่สุดก็คือ “ เธอเจ็บปริญญามาอย่างไรไม่รู้ประสา ” รู้สึกเคืองๆอยู่เหมือนกันแต่เมื่อนึกว่าครูคุณนั้นแสดงว่าครูรักครูเอ็นดูเราซึ่งเป็นความคิดของเด็กในสมัยข้าพเจ้าเพราะเราถูกฝึกอบรมกันมาเช่นนั้นจะผิดหรือถูกก็แล้วแต่จะคิดเด็กสมัยนี้เขาอาจจะไม่ชอบและอาจจะเถียงเขาหรือเขาอาจจะมโหรีแค้นใครให้ทั้งเจ็บและแสบเขาก็ได้อย่างที่ครูหลายคนยังมีความเชื่อตามคติเดิมโดนกันอยู่บ่อยๆซึ่งเรามักจะได้ยินได้ฟังกันในวงสนทนาของครูปัจจุบัน

อาจจะเป็นเพราะถูกแฉดล่อไปด้วย “ ครู ” ซึ่งยังถือตัวว่าเป็นครูของข้าพเจ้าอยู่เสมอทั้งๆที่ข้าพเจ้าเองเป็นครูแล้วก็ตามทำให้ข้าพเจ้าได้รับการอบรมสั่งสอนว่ากล่าวตักเตือนอยู่เป็นนิตยเพียงเวลาประมาณปีเดียวเท่านั้นข้าพเจ้าก็ได้รับเลือกจากท่านอาจารย์ใหญ่ซึ่งท่านก็เคยเป็นครูของข้าพเจ้าให้ไปลองสอบชิงทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศที่เรียกว่า “ ลองสอบ ” นั้นเหมาะตามเกณฑ์ข้าพเจ้ายังมีอายุราชการไม่ครบ 3 ปีที่เขากำหนดไว้สำหรับการรับทุนแต่อย่างไรก็ตามข้าพเจ้ามีกำลังใจอย่างยิ่งในการได้รับเลือกให้ไปลองสอบประกอบทั้งมีความรู้สึกที่เราเป็นเด็กกว่าใครๆถ้าจะสอบตกก็ไม่อายอะไรเพราะผู้ที่เข้าสอบหลายท่านก็เป็นครูบาอาจารย์เราทั้งนั้นแม้แต่ในขณะจะสอบแข่งขันกันท่านก็ยังเรียกไปซักถามว่า “ นี่เธอดูเรื่องนั้นแล้วยังเดียวเขาจะออกข้อสอบมานะ ” โธข้าพเจ้านึก 7

ในใจครูเราท่านช่างมีคุณธรรมของความเป็นครูจริงๆทั้งๆที่การสอบครั้งนี้ท่านกับเราเป็นคู่แข่งกันเขาต้องการเพียงคนเดียวเท่านั้นท่านก็มีกลัวเลยว่าเราจะแย่งท่านยังเป็นห่วงเป็นใยกลัวเราจะไม่รู้เรื่องนั้นเรื่องนี้บางที่ยังเรียกมาติดด้วยเสียงบังคับเสียด้วยซ้ำถ้าเราทำเฉยๆบางทีก็ถูกดูเสียอีกนี่คือความหวังดีของครูซึ่งนับวันจะหายากเต็มทีในบ้านเมืองเราเป็นเพราะเหตุใดเห็นจะต้องสาธยายกันยาวจึงของดที่จะกล่าว ณ ที่นี้

ประมาณเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2503 ผลการสอบไปต่างประเทศก็ประกาศปรากฏว่าข้าพเจ้าสอบผ่านเพียงคนเดียวครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ร่วมสอบต่างมาแสดงความยินดีกันเป็นการใหญ่บางท่านถึงกับนัดเลี้ยงให้กับข้าพเจ้านี้แหละน้ำใจครูซึ่งข้าพเจ้ามีมันล้นและเป็นบทเรียนอันสำคัญในชีวิตการเป็นครูของข้าพเจ้าใครจะว่าอย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้เป็นรอยประทับใจของข้าพเจ้ามาจนตราบนานเท่านานและเป็นความหวัง

ว่าครูเช่นนี้จะมีมากในสังคมปัจจุบันหากมิได้ปัญหาต่างๆในสังคมก็คงจะลดลงเบาบางลงแต่แปลกใหม่ครบครันที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้หายากพอๆกับไดโนเสาร์

ข้าพเจ้าได้เดินทางไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทมหาวิทยาลัยพิษณุโลกที่พิษณุโลกเมื่อปี พ.ศ. 2505 เมื่อกลับมารายงานตัวที่กระทรวงศึกษาธิการพร้อมกัน 4 คนข้าพเจ้าเป็นคนเดียวในคณะนั้นที่สมัครไปทำงานต่างจังหวัดและก็ได้ตามความประสงค์ข้าพเจ้าคิดในขณะนั้นว่าที่นั่นเป็นที่ให้ทั้งชีวิตและความเจริญก้าวหน้าแก่ข้าพเจ้าข้าพเจ้ามีความมั่นใจที่จะทำงานที่นั่นที่ซึ่งข้าพเจ้ามีทั้งเพื่อนครูบาอาจารย์และข้าพเจ้ามีหน้าที่ที่ต้องจ่ายคืนที่นั่นมากมายเพราะคนที่นั่นเขาเลี้ยงข้าพเจ้ามาตั้งแต่เด็กๆวัดแหลมทรายเป็นที่อาศัยของข้าพเจ้ามาจนจบการศึกษามัธยมข้าพเจ้าถูกส่งไปเป็นครูที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏอีกคราวนี้ได้ทำงานดีขึ้นและมากขึ้นเพราะใครๆเขายกย่องข้าพเจ้าเป็นนักเรียนนอกแต่ที่ข้าใจที่สุดของการเป็นนักเรียนนอกก็คือเพื่อนครูหลายคนบอกว่านักเรียนนอกต้องสอนได้ทุกวิชาทั้งโรงเรียนต้องประสบกับการขาดแคลนครูข้าพเจ้าต้องสอนหลายวิชาที่ไม่เคยเรียนมาแต่ด้วยความคิดดังกล่าวแล้วท่านอาจารย์ใหญ่ขณะนั้นซึ่งท่านเป็นทั้งครูข้าพเจ้าและผู้บังคับบัญชาเมื่อขาดครูวิชาใดท่านก็มักจะชี้มายังข้าพเจ้าเสมอข้าพเจ้าต้องทำและทำอย่างหนักเพราะไม่กล้าบอกใครว่าตนสอนไม่ได้บางครั้งต้องหากินไปเป็นมือซึ่งตรงกับความเป็นอยู่เก่าๆของข้าพเจ้าอยู่แล้วเทคนิคการเอาตัวรอดในบางคราวเมื่อไม่แน่ใจว่าตนจะสอนได้ในบางเรื่องก็ถูกนำออกมาให้ช่วยให้เล่าเลยบางทีน่าจะจริงแต่ก็พอเอาตัวรอดไปน้ำซุ่นๆอย่างนั้นแหละจะมีใครรู้หรือไม่ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบแต่ที่แน่ใจคืออย่างน้อยก็มีครูของข้าพเจ้าท่านหนึ่งท่านทราบดีในเรื่องนี้ท่านเรียกข้าพเจ้าไปถามและมอบตำราของท่านให้และกรุณาอธิบายให้ทุกเรื่องที่ข้าพเจ้าถามนั้นแหละข้าพเจ้าจึงได้รับคำชมเชยว่าสอนอะไรก็ได้ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้านึกอยู่ในใจว่าการเป็นนักเรียนนี้ช่างยากจริงหนอเศษบุญที่อยู่ใวงล้อมของครูและท่านเป็นครูที่ศิษย์พึงได้ในยามคับขันจริงๆข้าพเจ้าจึงเอาตัวรอดมาได้ช่วงชีวิตในระยะนั้นยากที่สุดหนักที่สุดในความรู้สึกของข้าพเจ้า

บำเหน็จที่ข้าพเจ้าได้รับในช่วงนี้ก็คือข้าพเจ้าทนทุกข์ทรมานใจอยู่ได้ไม่นานกระทั่งเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2507 ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนสิงห์วัฒนาพะหังบุรีข้าพเจ้าเดินทางไปรับตำแหน่งอย่างตื่นเต้นที่สุดในชีวิตเพราะเดินทางไปไกลไม่รู้จักใครเลยเป็นหนุ่มโสดและไม่มีความรู้เรื่องการบริหารโรงเรียนเลยแม้แต่น้อยและที่ตื่นเต้นหนักก็คือยังได้รับการนับถือเป็นนักเรียนนอกคนเดียวของจังหวัดด้วยเอาอีกแล้วข้าพเจ้านึกในใจไม่พ้นใ้อภะวะนี้สักทีแต่ก็เคราะห์ดีเช่นเคยคงเป็นบุญที่ทำให้แต่ปางก่อนเป็นแน่แท้ที่นั่นข้าพเจ้าพบเพื่อนรักของพี่ชายเป็นผู้ช่วยครูใหญ่รอดตัวไปได้อีก 1 รอบท่านสอนงานทุกประเภทให้กับข้าพเจ้าเจอครูเข้างอีกแล้วต่อหน้าธารกำนัลท่านประพฤติตัวเป็นผู้อยู่ได้บังคับบัญชาที่ยอดเยี่ยมแต่เมื่อเราอยู่กันสองต่อสองท่านก็เป็นทั้งพี่ชายและครูสอนงานให้กับข้าพเจ้า

อยู่ได้ไม่นานนักงานที่ได้รับมอบหมายจากท่านผู้ใหญ่อีกสำเร็จเรียบร้อยข้าพเจ้าได้รับคำสั่งย้ายกลับไปโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาอีกคราวนี้ไปเป็นอาจารย์ใหญ่คงจะเป็นเพราะดวงกระมังข้าพเจ้าหนึ่งสงขลาไม่พ้นหลายคนคิดว่าข้าพเจ้าเส้นใหญ่แต่ตามความจริงแล้วข้าพเจ้าก็คือลูกข้าราชการชั้นจิตวกรรมสรรพากรและมีแม่เป็นชาวบ้านธรรมดาๆที่มีลูก 1 โหลเต็มพอดีหาเลี้ยงชีพและเลี้ยงลูกมาด้วยความยากลำบากจริงๆลูกทุกคนต้องทำงานทุกประเภทที่สุจริตเพื่อความอยู่รอดและเพื่อการศึกษาซึ่งหวังว่าจะเป็นเครื่องมือในการยกฐานะและครอบครัวให้ดีขึ้นเราทุกคนถูกอบรมให้เป็นคนเข้มแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งมวลโดยทั้งสองท่านได้ทำตัวอย่างให้เห็นและอบรมเลี้ยงดูพวกเราด้วยเหตุผลและความจริงเราจึงรอดพ้นภัยพิบัติมาได้ด้วยกันทุกคนและสิ่งที่เป็นน้ำยาของพี่น้องทุกคนของเราคือความทรหดอดทนไม่เคยกลัวต่อความยากลำบากใดๆทั้งสิ้นเพราะเราพบมันแล้วทุกอย่างทุกประการเราเคยพูดกันเสมอในระหว่างพี่น้องว่า “ จะกลัวอะไรนะเราคงไม่ลำบากยิ่งกว่าที่เราเคยพบมาแล้ว ” นี่คือการประจำตระกูลของเรา

ท่านผู้อ่านที่รักโดยเฉพาะอย่างยิ่งศิษย์ที่รักของครูชีวิตการทำงานที่เล่ามานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ค่อนข้างจะย่อเอามากๆเพราะถ้าจะเล่ากันจริงๆคงจะยาวออกไปอีกหลายเท่านักชีวิตและการทำงานในช่วงหลังนี้ยากเป็นทวีคูณเพราะคราวนี้ข้าพเจ้าต้องกลับมาเป็นผู้บังคับบัญชาของครูซึ่งมีถึง 80 % กว่าในโรงเรียนความยากของงานซึ่งเผชิญหน้าข้าพเจ้าอย่างรุนแรงเพราะความอ่อนต่อประสบการณ์และเป็นงานที่ต้องระมัดระวังเป็นที่สุดเพราะทำงานกับครูซึ่งข้าพเจ้าทั้งรักและเคารพอีกทั้งเป็นช่วงชีวิตที่ข้าพเจ้าต้องสละความเป็นโสดด้วยความตั้งใจรอกันมา

นานแล้วเธอจบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกากลับมาถึงเมืองไทยข้าพเจ้าแต่งงานหลังจากการรับงานที่นี้เพียง 20 วันเท่านั้นเรื่องนี้ไม่มีใครรู้ดีเท่าศรีภรรยาของข้าพเจ้าเพราะหลังจากการแต่งงานแล้วมีแต่งงานงานงานแม้แต่การอันนี้มนูเรายังไม่เคยมี 10 กว่าปีแล้วยังหาเวลาไม่ได้เลยการทำงานเป็นผู้บริหารโรงเรียนนั้นหากทำกันจริงแล้วเวลาราชการวันละ 5 - 6 ชั่วโมงนั้นไม่พอยิ่งปัจจุบันด้วยแล้วงานเรื่องเด็กเป็นงานที่สร้างความกังวลและทอติงไม่ได้จริงๆหากจะถือแต่เพียงว่าเราจะทำงานเฉพาะในเวลาราชการแล้วปัญหาต่างๆก็จะเกาะตัวกันเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากใครจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตามขึ้นอยู่กับทัศนะในการทำงานและมีความรับผิดชอบกันแค่ไหนและเราทำงานกันเพื่ออะไรเป็นสำคัญ

งานที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวูธในช่วงหลังนี้เป็นงานบุกเบิกและเป็นงานที่ต้องทุ่มเทกำลังเป็นอันมากเพราะเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงความคิดในการให้การศึกษาแก่เด็กสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการที่เราจะมุ่งแต่เพียงการสอนภาควิชาการในหลักสูตรแต่เพียงอย่างเดียวมันไม่พอเสียแล้วเด็กจะต้องรับรู้อีกหลายเรื่องนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจกับความเน่าเฟะของสังคมซึ่งคัดค้านกับคุณธรรมที่สั่งสอนกันในโรงเรียนเด็กจะมีความคิดคัดค้านอยู่ในใจอยู่ตลอดเวลาที่ครูชี้ว่าสิ่งนั้นดีสิ่งนี้ดีเพราะการกระทำในสังคมแปลความหมายที่แตกต่างกัน 8 ปีแห่งการต่อสู้ในเรื่องความคิดอันนี้พูดไม่เกินความจริงเลยว่าแทบล้มประดาตายและหากจะถามอย่างที่ว่าหลายคนเคยถามข้าพเจ้าว่าทำอะไรเป็นบำเหน็จรางวัลบ้างในการทุ่มเทเช่นนั้นข้าพเจ้ามักจะตอบด้วยความสำนึกในข้อเท็จจริงว่าก็คือความสำเร็จของงานที่เราสามารถทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาบางคนและเด็กบางคนได้มีความรู้ความเข้าใจถึงชีวิตแห่งการต่อสู้ที่ตนเองตัวข้าพเจ้าเองนั้นได้แต่ความภูมิใจที่ได้ทำงานในความรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถและอุทิศเวลาให้กับงานอย่างคน “ บำนาญ ” และถ้าจะถามในเรื่องความก้าวหน้าในเรื่องการงานก็ตอบได้แต่เพียงว่า “ โชคดีนักหนาที่ท่านยังไม่ไล่ออกยังคงให้ทำงานรับใช้ประเทศชาติต่อไป ” ซึ่งเป็นความรู้สึกจริงๆเช่นนั้นหวังไม่ได้เลยว่านายคนไหนจะสนใจในผลงานที่เราทำอย่างทุ่มเทท่านก็มองงานของเรายังที่ท่านได้รู้จักคนรายงานว่าเขาเป็นคนอย่างไรเท่านั้นเป็นกรรมของราชการที่ไม่ค่อยจะเลียงคนทำงานแต่มักจะได้คนเสนองานและอ่อนหวานกับผู้บังคับบัญชาปัจจุบันข้าพเจ้าปลงตกเสียแล้วว่า “ ผู้ใหญ่ท่านบริหารงานด้วยความชอบมากกว่าความดี ” พูดเช่นนั้นก็เป็นภัยกับตัวแต่ก็อดพูดไม่ได้ได้แต่สอนตัวเองว่าทำต่อไปเถอะ “ หากไม่มีคนยอมเสียเปรียบในสังคมเหลืออยู่บ้างสังคมก็พัฒนาไปไม่ได้ ” หลายครั้งหลายหนเมื่อหยุดคิดถึงตัวก็มักจะหมดแรงใจขอให้เราทั้งหลายจงมาช่วยกันเสียเปรียบเถอะข้าพเจ้าเองมองคนรอบๆตัวที่ผ่านขึ้นหน้าเราไปอย่าง “ ผู้รับราชการเป็น ” ผ่านและไปยืนอยู่ข้างหน้าและแถมยืนอยู่บนหัวก็มีมากเขาเถอะต้องเอาคำพระเจ้าชมเพราะเราก็เด็กวัดเก่าเป็นเรื่องของบุญที่เขาทำไว้แต่ปางก่อนท่านหญิงพูนพิสมัยติศกุล ท่านเคยให้สัติว่า “ จงรีบทำเข้าเถอะลูกเธอมีหนี้กรรมไว้มากแต่ปางก่อนทำมาจะได้มีโอกาสใช้บุญที่เหลือใช้หนี้นั้นบ้าง ” ข้าพเจ้านึกถึงคำเตือนสติของท่านจึงมีแรงใจสู้ทำต่อไป

ท่านผู้อ่านอย่าเพิ่งคิดเบื่อกับข้าพเจ้ามาบ่นให้ฟังแต่เป็นความจริงที่เป็นอยู่ในสังคมราชการเราซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าหลายคนอาจจะพบยิ่งกว่านี้แต่อย่างไรก็ตามคนอย่างข้าพเจ้าบ่นแล้วทำด้วยเหตุบ้างก็พอเอาแรงเพื่อสู้ต่อไปเขียนเรื่องนี้ให้ศิษย์อ่านก็เพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่าการทำดีนั้นต้องทั้งอดทั้งทนเพราะการได้มาซึ่งความดีนั้นจะพันฝ่าอุปสรรคนานัปการมิใช่ทำกันง่ายๆพระสัมมา-สัมพุทธเจ้าเป็นตัวอย่างในนิยายฝรั่งก็มีมากเช่นในเรื่องเดอะโกลเดิลฟรีทเป็นต้นกว่าจะผ่านเข้าไปเขาสิ่งมีค่าได้ต้องผ่านอุปสรรคต่างๆนานายิ่งในนิยายจีนด้วยแล้วช่างประติษฐ์ความยากลำบากให้เห็นเป็นอุทาหรณ์อย่างมากมาย

เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2514 ข้าพเจ้าได้รับความเมตตาจากเจ้านายให้ย้ายเข้ามาบริหารราชการในกรุงเทพมหานครซึ่งท่านบอกว่านั้นเป็นบำเหน็จความชอบเพราะใครๆทั้งหลายก็อยากเข้ากันมาทั้งนั้นกรุงเทพฯเป็นแหล่งแห่งความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านราชการและอื่นๆข้าพเจ้าเป็นคนบ้านนอกมานานก็คิดอย่างคนบ้านนอกไหวแล้วไหวอีกในพระเดชพระคุณที่มีความเมตตาเพื่อนฝูงก็พากันแสดงความยินดีปรีดาในความก้าวหน้าเพราะผู้ใหญ่ท่านว่างานหนักนั้นอยู่ที่ต่างจังหวัดท่านพูดเช่นนั้นเสมอข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านเข้าใจเช่นนั้นจริงๆและหลายคนที่บ้านนอกรวมทั้งข้าพเจ้าก็เข้าใจเช่นนั้นจึงมีความยินดีว่านี้คือการปูนบำเหน็จความชอบที่น่าอึ้งเอิบใจข้าพเจ้าจำได้ว่าวันนั้นเป็นวันแรกที่ข้าพเจ้าย้ายเข้ามากรุงเทพฯเพื่อนอาจารย์ใหญ่สองท่านขับรถพาข้าพเจ้าเข้ามาในโรงเรียนวัดราชาธิวาสในเวลาใกล้ๆจะพลบค่ำแล้วเราก็ไปนั่งรับประทานอาหารฉลองความยินดีกัน

โรงเรียนวัดราชาธิวาสเป็นโรงเรียนรัฐบาลที่มีความเก่าแก่เกือบจะเท่าๆ กับโรงเรียนสวนกุหลาบเทพศิรินทร์ผู้ช่วยของข้าพเจ้าได้อธิบายให้ฟัง คงจะเป็นการให้กำลังใจหรือบอกให้รู้ว่ามีคนอยู่ที่นี่ต้องเก่งนะมิฉะนั้นอยู่ไม่ได้หรอกอีกทั้งยังสาธยายให้ฟังถึงบรรดานักเรียนเก่าที่เป็นใหญ่เป็นโตให้ฟังรวมทั้งท่านรองนายกรองแม่ทัพข้าพเจ้าฟังท่านเล่าด้วยความสนใจยิ่ง 6 เดือนผ่านไปโรงเรียนวัดราชาธิวาสข้าพเจ้ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงการบริหารงานสำนักงานเป็นความจำเป็นจริงๆ ที่จะต้องเปลี่ยนตัวบุคคลเพื่อให้งานเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับความสำคัญของโรงเรียนที่มีประวัติอันยาวนานการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เสี่ยงอยู่มากข้าพเจ้าเองขอสารภาพว่าในขณะที่ตัดสินใจทำลงไปนั้นได้หารือท่านผู้ใหญ่หลายท่านและในที่สุดต้องอาศัยพระพุทฺธไสยาสน์อันเป็นที่เคารพของชาวราชาเป็นที่พึ่งวันนั้นข้าพเจ้าจำได้ดีว่าเป็นเวลาเย็น ข้าพเจ้าถือดอกไม้ธูปเทียนอยู่ในมือเดินเข้าไปในห้องพระซึ่งเงียบสงัดและวังเวงข้าพเจ้ามีความรู้สึกเหมือนว่าท่านให้ข้าพเจ้าเข้ามาหาท่านทำไมข้าพเจ้าเกิดกำลังใจเมื่อรู้สึกคล้ายๆ กับว่าท่านให้คำรับรองกับข้าพเจ้าเมื่อข้าพเจ้าก้มลงกราบแล้วให้สัญญากับท่านว่าการกระทำของข้าพเจ้าครั้งนี้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจจริงๆ เพื่องานและเพื่อความวัฒนาถาวรของราชาธิวาสข้าพเจ้ายังให้คำมั่นกับท่านว่าแม้ว่าข้าพเจ้ามาจะอยู่กับท่านเพียงชั่วโง้งเดียววันเดียวเดือนเดียวหรือปีเดียวก็ตามข้าพเจ้าจะต้องทำให้ราชาธิวาสก้าวไปแม้แต่ก้าวเดียวก็เป็นความพึงพอใจของข้าพเจ้าข้าพเจ้าขอให้ท่านเป็นกำลังใจให้กับข้าพเจ้าด้วยขออย่าให้เรื่องร้ายใดๆ เกิดขึ้นเลยเพราะการเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องมีความเดือดร้อนเกิดขึ้นกับคนบางคนบางคนจะเป็นแนวข้าของข้าพเจ้าสัมฤทธิ์ผลทุกอย่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยแม้ว่าจะมีการเข้าใจผิดเกิดขึ้นบ้างในหมู่นักเรียนเก่าและผู้ร่วมงานบางกลุ่มทุกครั้งที่ถูกตำหนิเย้ยหยันและขู่เชิญข้าพเจ้านักถึงความคุ้มครองของท่านทุกชั่วขณะจนกระทั่งบัดนี้ข้าพเจ้าก็สามารถปรับปรุงงานในโรงเรียนได้อย่างสะดวกโดยปัญหาอุปสรรคมีบ้างเป็นธรรมดาของการทำงาน

ท่านที่รักหลังจากการเปลี่ยนแปลงการบริหารโรงเรียนครั้งนั้นมาแล้วข้าพเจ้าต้องเพิ่มการทำงานขึ้นจากวันละ 10 ชั่วโมงเป็นวันละอย่างน้อย 15 ชั่วโมง จนบางครั้งและบ่อยๆ ข้าพเจ้าต้องนอนค้างที่โรงเรียนหลายคนไม่เชื่อและหลายคนตั้งข้อสงสัยว่าทำอะไรกันทั้งกลางวันกลางคืนข้าพเจ้าเคยบอกให้หลายคนมาดูแล้วจะพบความจริงงานทุกอย่างที่ทำแต่ละวันข้าพเจ้าได้ขอให้ครูที่สมัครใจมาช่วยบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์ในการทบทวนงานและเพื่อชี้ให้เห็นว่างานมีมากแค่ไหนแต่อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าว่าเหวในการนั่งทำงานอยู่คนเดียวประมาณ 1 ปีเหมือนกับว่าพระพุทฺธไสยาสน์ท่านทดสอบความแข็งแกร่งของข้าพเจ้าหลังจากนั้นท่านได้ส่งผู้ช่วยเหลือมาให้ข้าพเจ้าหลายคนเราคิดเราทำและเราร่วมกันวางแผนงานกันเป็นลำดับมาอย่างหนักยิ่งข้าพเจ้าเคยพูดกับเพื่อนผู้บริหารหลายท่านที่ย้ายเข้ามาในส่วนกลางว่าขอแสดงความเสียใจหากท่านคิดว่างานในส่วนกลางนี้สบายอันที่จริงแล้วงานส่วนกลางเป็นงานที่มีรสชาติผิดกับส่วนภูมิภาคต่างหากส่วนภูมิกษัตริย์นั้นเราหนักในเรื่องการประสานงานกับท้องถิ่นและหากเราเข้ากับบุคคลในท้องถิ่นได้แล้วงานของเราจะไปได้สวยแต่งงานส่วนกลางนั้นเป็นงานที่มีความสลับซับซ้อนเท่าๆ กับสภาพของสังคมเด็กของเราครูของเราต้องพบกับการต่อสู้ในชีวิตประจำวันอย่างล้นเหลือใจในการทำงานนั้นเป็นเรื่องที่ต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงปัญหาของแต่ละคนส่วนเด็กนั้นไม่ต้องพูดถึงเปลี่ยนเร็วและมาในรูปซึ่งเราไม่คาดคิดโรงเรียนวัดราชาธิวาสมีลักษณะที่แปลกอยู่ประการหนึ่งคือเป็นที่รวมของเด็กต่างจังหวัดโรงเรียนต้องทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้ปกครองและครูผู้สอนทุกครั้งที่มีเรื่องเดือดร้อนเด็กต้องวิ่งมาหาครูและครูต้องเตรียมพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องแนะนำแนวทางหรือรับผิดชอบกับผู้ปกครองซึ่งอยู่ต่างจังหวัดหลายครั้งข้าพเจ้าถูกปลุกให้ตื่นหลังเที่ยงคืนแล้วได้รับโทรศัพท์จากเด็กว่าอาจารย์ช่วยผมด้วยผู้ปกครองผมไม่อยู่หรืออะไรทำนองนั้นเราก็ต้องไปเจอปฏิเสธได้อย่างไรกันในสภาพเช่นนี้หลายครั้งหลายหนผู้ช่วยของข้าพเจ้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายปกครองต้องนั่งทำงานหรือวิ่งงานกันถึงตีหนึ่งตีสองทำอะไรกันครับเป็นคำถามที่ผู้ปกครองและเพื่อนครูมักถามก็เรื่องเด็กซิเด็กหลัง 14 ตุลาคมมีหลายประเภทเวลาเขาจะทำอะไรเขามักจะไม่นึกถึงครูบาอาจารย์หรอกแต่เมื่อเดือดร้อนเขาก็นึกถึงวันทั้งวันเราต้องพบผู้ปกครองงานอื่นๆ ซึ่งไม่เร่งด่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานหนังสือเราต้องเลื่อนไปทำภาคกลางคืนเป็นประจำเราทำอย่างนี้มาตลอดระยะเวลา 4 - 5 ปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะเรื่องเด็กเพราะการทำงานเรื่องเด็กนั้นเราถือหลักว่า

1. แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อนเพื่อเอาตัวเด็กกลับมาโรงเรียน
2. ดำเนินการแก้ไขถ้าเรื่องเล็กน้อยฝ่ายปกครองทำการแก้ไขไม่กวนผู้ปกครอง
3. ถ้าเรื่องค่อนข้างหนักหรือเห็นว่าจะหนักต้องเรียนเชิญผู้ปกครองมาพบหารือเพื่อหาทางแก้

4. การแก้ไขที่ถาวรจำเป็นต้องดำเนินการทันทีคือการทำความเข้าใจกันตั้งแต่ผู้ปกครองซึ่งส่วนใหญ่มีเวลาน้อยมากสำหรับเด็กนั้นแต่ละรายต้องใช้เวลานานเหลือเกินกว่าที่จะเข้าใจปัญหาและพบทางชีวิตใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพของตนความพยายามในเรื่องนี้ครูต้องระดมกำลังกันโดยจับงานเป็นรายบุคคลซึ่งเป็นที่น่ายินดีที่เราสามารถแก้ไขได้เป็นจำนวนมากแต่อย่างไรก็ตามท่ามกลางปัญหาซึ่งมีที่มาจากแหล่งต่างๆไม่เหมือนกันเด็กส่วนใหญ่ของเรายังเป็นเด็กที่ว่านอนสอนง่ายอยู่ซึ่งเป็นกำลังใจแก่การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างดีและปัญหาส่วนใหญ่ที่พบนั้นส่วนมากเป็นความหลงผิดเข้าใจผิดมากกว่าการจริงจังจะกระทำพูดกันจริงๆแล้วขณะนี้ “ราชาธิวาส” ของเรายังเป็นที่สงบสุขกว่าอีกหลายแห่ง

ศิษย์ที่รักทั้งหลายบทความเรื่องนี้ครูเขียนขึ้นเพื่อให้เธอได้รู้จักงานของครูมากขึ้นหลังจากเราได้ขับเคี่ยวกันมาถึง 5 ปีแล้วปีนี้เป็นรุ่นสุดท้ายของการทำงานของครูที่นี้ครูต้องย้ายไปโรงเรียนสามเสนวิทยาลัยตามวิถีทางราชการครูรู้สึกซาบซึ้งใจในการแสดงออกโดยบริสุทธิ์ของพวกเธอ แม้ว่าหลายคนมองไปในแง่ร้ายแต่ความจริงคือความจริงครูได้อยู่กับเธอด้วยความเข้าใจดีในเจตนารมณ์และความรู้สึกซึ่งกันและกันครูเชื่อว่าเธอทุกคนใฝ่ดีแต่การที่ดำเนินนั้นจะต้องอดทนครูพูดได้เต็มปากว่าตลอดเวลาที่เราร่วมกันครูได้พยายามทำตัวอย่างที่ดีให้กับพวกเธอแล้วความรักความหวังดีเยี่ยงญาติสนิทที่ครูให้กับเธอขอให้มันเป็นเครื่องเตือนใจว่าคนเรานั้นหากเจตนาดีต่อกันเป็นเบื้องต้นแล้วเราจะอยู่กันอย่างมีความสุขชีวิตของครูมอบให้กับงานการศึกษาของชาติงานที่ราชา-ธิวาสให้ความคิดหลายอย่างแก่ครูทั้งในแง่การรับราชการและการเป็นครูที่ดีต่อไปอย่างมากมางานหนักนี้มีอะไรจะเบาบางลงเมื่อครูย้ายครูก็จะต้องพบศิษย์ใหม่ที่ต้องการความช่วยเหลือจากครูในฐานะผู้ชี้แนะทางชีวิตแต่อย่างไรก็ตามหากเธอมีปัญหาใดที่ต้องการครูครูก็ยังเป็นครูของเธอเสมอในยามเธอมีความสุขก็ต้องคิดถึงครูก็ได้แต่เมื่อมีทุกข์ครูยินดีที่เธอคิดถึงการทำงานของครูที่นี้แม้ใครหลายคนยังไม่เห็นแต่ครูเชื่อว่าพระพุทธไสยาสน์ท่านเป็นพยานได้ดีว่าครูได้ปฏิบัติทุกอย่างตามสัญญาที่ให้ไว้กับท่านพูดถึงพระพุทธไสยาสน์ขณะนี้เรายังมิได้อัญเชิญท่านกลับมายัง “ไชยันต์ใหม่” ของเราเพราะท่าน ม . ร . ว . พัฒนไชยไชยันต์ได้แจ้งมาว่าท่านจะนำไปมอบให้กับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติครูได้เรียนท่านไปแล้วอยากจะขอเรียนเชิญพระพุทธไสยาสน์คืนมาและได้มอบงานนี้ให้อาจารย์สุรินทร์ ดำเนินการต่อไปเชื่อว่าพระพุทธไสยาสน์คงอยากรออยู่กับเราอย่างที่ท่านอยู่เป็นมิ่งขวัญของเรามาแล้วถึง 80 ปีและได้ทราบว่ามันเป็นเจตนารมณ์ของท่านผู้สร้างตึกไชยันต์ตามคำบอกเล่าของพระเดชพระคุณพระศาสนโสภณ

ขอให้สิ่งนี้จงสัมฤทธิ์ผลตามเจตนานี้ด้วยเถิดศิษย์ที่รักทั้งหลายแม้ครูจะเขียนบทความนี้ขึ้นด้วยความรีบเร่งแต่ครูก็มีความตั้งใจจริงที่จะเขียนถึงเธอด้วยความหวังที่จะให้เธอได้รู้จักชีวิตและงานที่แท้จริงในฐานะที่เป็นลูกศิษย์ของครูทุกชีวิตจะต้องทำงานให้เป็นประโยชน์สมบูรณ์ตามหน้าที่ที่แต่ละคนต้องรับผิดชอบครูทำงานด้วยความหวังและภาวนาให้ลูกศิษย์ที่รักทุกคนเป็นคนดีมีคุณธรรมเพียบพร้อมด้วยความรู้ความสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและมีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ก่อนจากกันขออย่าอีกครั้งหนึ่งว่าเมื่อเธอมีความสุขทุกหัวใจโปรดระลึกถึงครูว่าครูเป็นครูของเธอเสมอสวัสดิ์

ดร.จรัญ โสติพิพันธุ์
อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชาธิวาส